

Sömürüye Karşı Yaşam: Kadın Emeği ve Dayanışma

Sevda Kayar Görer

Yerelden Kurulan Yaşam:
Kadın Emeği ve Komünal
Ekonomi

Oya Açıan

AB'de Kadınlar: Görünmez Emek,
2056'ya Kadar Kapanmayacak
Ücret Farkı

Nişmiye Güler

Bir Mücadelenin
Yarattığı Bellek

Başak Sarıdal

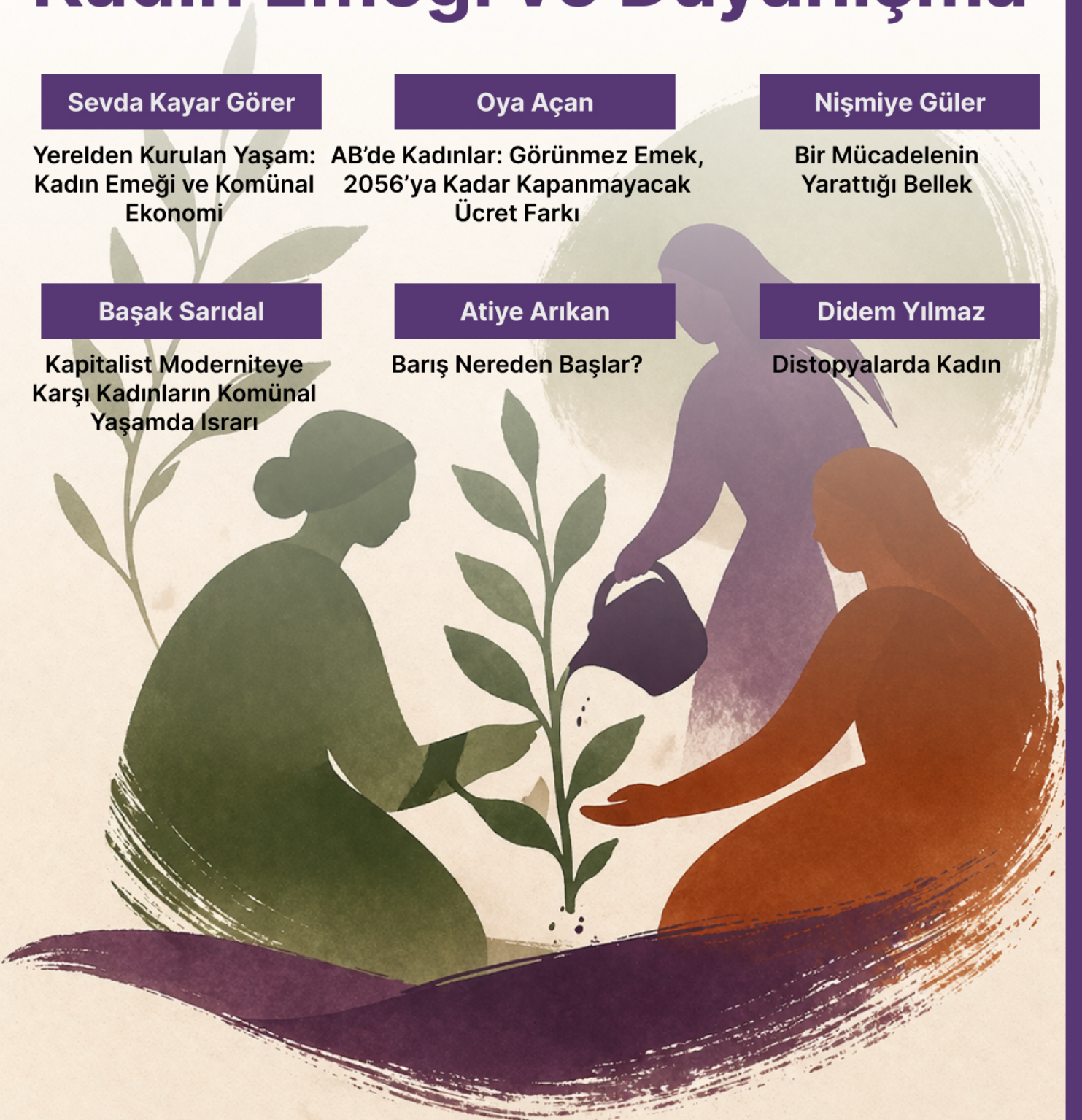
Kapitalist Moderniteye
Karşı Kadınların Komünal
Yaşamda Israrı

Atiye Arıkan

Barış Nereden Başlar?

Didem Yılmaz

Distopyalarda Kadın

İÇİNDEKİLER

1

Yerelden Kurulan Yaşam: Kadın Emeği ve Komunal Ekonomi

Sevda Kayar Görer

4

AB’de Kadınlar: Görünmez Emek, 2056’ya Kadar Kapanmayacak Ücret Farkı

Oya Açıan

9

Bir Mücadelenin Yarattığı Bellek

Nişmiye Güler

12

Kapitalist Moderniteye Karşı Kadınların Komunal Yaşamda Israrı

Başak Sarıdal

15

Barış Nereden Başlar?

Atiye Arıkan

20

Distopyalarda Kadın

Didem Yılmaz

Yerelden Kurulan Yaşam: Kadın Emeği ve Komünal Ekonomi

Sevda Kayar Görer-12 Nisan 2026

Kapitalist sistemde üretim süreçleri, toplumsal ihtiyaçlardan bağımsız olarak kâr odaklı biçimde örgütlenir. Bu durum, yaşamı mümkün kılan faaliyetlerin ekonomik değer dışında bırakılmasına yol açar. Oysa üretim ile yaşamın sürdürülmesi arasındaki bağ koparılamaz. Bu nedenle emeğin yeniden örgütlenmesi, yalnızca üretim süreçlerinin değil, toplumsal yaşamın bütününe yeniden kurulmasını gerektirir

Yaşamın sürdürülmesini mümkün kılan emek, görünmez kılındıkça sömürü derinleşir; özgürleşme ise bu emeğin yeniden tanımlanması ve örgütlenmesiyle mümkün hâle gelir. Ekonomi, toplumsal ilişkilerden bağımsız değildir. Üretimin nasıl örgütleneceği, emeğin nasıl değerlendirileceği ve toplumsal kaynaklara kimin erişeceği doğrudan bu ilişkiler tarafından belirlenir. Günümüzde egemen olan kapitalist sistem, üretimi toplumsal ihtiyaçlardan kopararak sermaye birikimini merkeze alır. Bu kapsamda emek, yaşamı kuran bir faaliyet olmaktan çıkarılarak denetlenmesi gereken bir maliyet hâline getirilir. Bu dönüşümün en belirgin sonuçlarından biri, kadın emeğinin sistematik biçimde değersizleştirilmesidir.

Kadın emeğinin değersizleştirilmesi, tarihsel olarak kurulmuş toplumsal cinsiyet ilişkileriyle birlikte ele alınmalıdır. Yaşamın devamı için zorunlu olan ihtiyaçlar, ekonomik alanın dışında bırakılarak görünmez kılınmış ve karşılıksız hâle getirilmiştir. Üretim ile yeniden üretim arasındaki ayrım derinleştirilmiş, yaşamı sürdüren emek değersiz kabul edilmiştir. Bu süreçte kadın emeği hem ekonomik hem de toplumsal düzeyde denetim altına alınmış ve sistemli biçimde gasp edilmiştir.

Kapitalist üretim ilişkileri bu ayrımı sürekli yeniden kurar ve daha da derinleştirir. Kadınlar bir yandan karşılıksız emek biçimleri içinde yer alırken, diğer yandan ücretli emek piyasasında güvencesiz, düşük ücretli ve esnek çalışma biçimlerine yönlendirilmektedir. Tarım, tekstil, bakım hizmetleri ve kayıt dışı sektörler, kadın emeğinin yoğunlaştığı alanlar olarak öne çıkar. Bu durum, istihdamın mevcut biçimiyle kadınlar açısından bir çözüm üretmediğini; aksine eşitsizlikleri açığa çıkarmıştır.

Bu nedenle mesele, kadınların istihdama katılımından çok emeğin hangi ilişkiler içinde örgütlendiğidir. Emeğin örgütlenme biçimi değişmeden, sömürü ilişkilerinin dönüşmesi mümkün değildir. Güvencesiz ve karar süreçlerinden dışlanmış bir çalışma biçimi, emek üzerindeki denetimin kadınlar lehine yeniden kurulmasını engeller.

Kapitalist sistemde üretim süreçleri, toplumsal ihtiyaçlardan bağımsız olarak kâr odaklı biçimde örgütlenir. Bu durum, yaşamı mümkün kılan faaliyetlerin ekonomik değer dışında bırakılmasına yol açar. Oysa üretim ile yaşamın sürdürülmesi arasındaki bağ koparılamaz. Bu nedenle emeğin yeniden örgütlenmesi, yalnızca üretim süreçlerinin değil, toplumsal yaşamın bütününün yeniden kurulmasını gerektirir.

Bu bağlamda komünal ekonomi, yeni bir alternatiften ziyade, yaşamın kolektif olarak örgütlenmesine dayanan tarihsel bir biçimin ifadesidir. Emeğin ortak ihtiyaçlar temelinde örgütlenmesi, üretimin paylaşım ve dayanışma ilişkileri içinde kurulması ve karar süreçlerinin kolektif biçimde işlemesi bu yaklaşımın temel özellikleridir. Bu yönüyle komünal ekonomi, piyasa merkezli ilişkilerin dışında bir seçenek değil; yaşamı kuran emeğin kendi toplumsal karakterine uygun biçimde örgütlenmesidir.

Bu yaklaşımın somutlaştığı alanlardan biri üretim komünleridir. Üretim komünleri, üretim süreçlerinin kolektif biçimde kurulduğu ve emek üzerindeki denetimin ortaklaştığı yapılardır. Bu alanlarda üretime ilişkin kararlar birlikte alınır; üretimin yönü, biçimi ve paylaşımı kolektif olarak belirlenir. Bu durum, emeğin metalaşmasına karşı doğrudan bir karşılık üretirken, toplumsal ilişkilerin yeniden kurulmasına da imkân tanır.

Kadın emeğinin tarihsel olarak değersizleştirilmesi ve görünmez kılınması, bu ilişkilerin yerel düzeyde nasıl kurulduğuyla doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle yerel yönetimler, yalnızca hizmet sunan yapılar olarak değil; emeğin nasıl örgütleneceğine dair süreçlerin açıldığı ve bu ilişkilerin dönüştüğü alanlar olarak önem kazanır.

Yerel yönetimler bünyesinde geliştirilen çalışmalar, kadın emeğinin görünür hâle gelmesiyle sınırlı kalmaz. Kadınların kendi deneyimlerinden hareketle bir araya gelmesini, üretimi birlikte kurmasını ve emeğin örgütlenme biçimine doğrudan söz söylemesini mümkün kılan zeminler oluşturur. Kadın yaşam merkezleri, üretim alanları, kooperatifler ve üretim komünleri bu sürecin somut karşılıklarıdır.

Bu alanlar yalnızca üretimin gerçekleştiği mekânlar değildir. Üretimin birlikte planlandığı, iş bölümünün ortaklaşa kurulduğu ve ortaya çıkan değerın nasıl paylaşılacağına dair kararların birlikte alındığı yapılardır. Bu yönüyle yerelde kurulan her üretim alanı, emeğin piyasa ilişkilerinin dışında yeniden örgütlendiğı bir zemin oluşturur.

Yerel yönetimlerin bu süreçteki rolü, bu alanların kurulmasını mümkün kılan ve sürekliliğini destekleyen bir çerçevede şekillenir. Sağlanan mekânsal olanaklar, üretim imkânları ve bir araya gelme zeminleri, kadınların kolektif üretim süreçleri kurmasını kolaylaştırır. Bu sayede emek, parçalı ve bireysel biçimlerden çıkarak ortaklaşan bir niteliğe kavuşur.

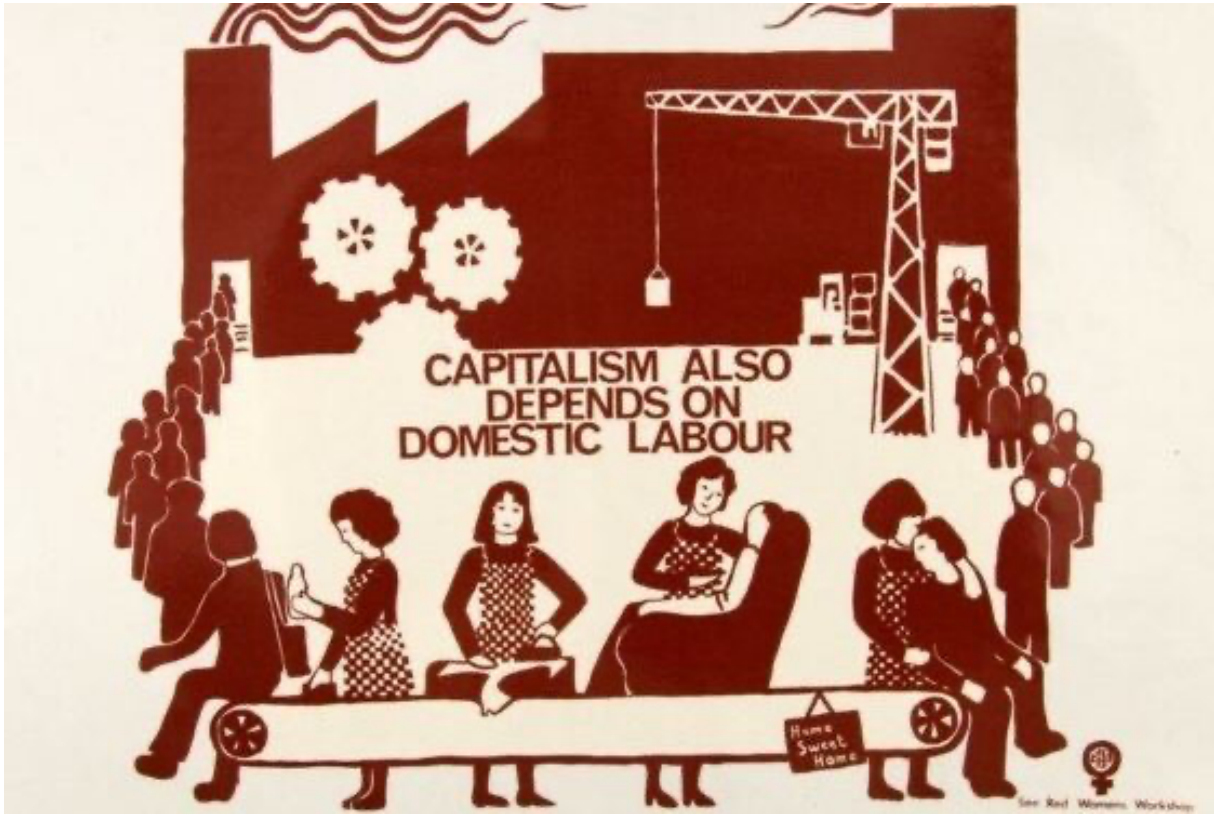
Aynı zamanda bu süreç, karar alma mekanizmalarının yerelden kurulmasını içerir. Kadınların üretim süreçlerine dair kararları doğrudan alabilmesi, emeğin üzerindeki denetimin yeniden kurulmasının temel koşullarından biridir. Bu nedenle yerel düzeyde oluşturulan her yapı, emeğin nasıl örgütleneceğine dair kolektif bir iradenin ifadesi hâline gelir.

Bu yönüyle yerel yönetimler, komünal ekonominin yalnızca destekleyicisi değil; yerelde kurulan üretim ve dayanışma ilişkileri aracılığıyla onun somutlaştığı temel zeminlerden biridir. Üretim komünleri, kooperatifler ve kolektif üretim alanları, emeğin değerinin, üretimin yönünün ve paylaşımın biçiminin birlikte belirlendiğı alanlar olarak bu sürecin taşıyıcılarıdır.

Sonuç olarak kadın emeğinin özgürleşmesi, emeğin örgütlenme biçimlerinin dönüşümüyle doğrudan bağlantılıdır. Bu dönüşüm, yerelde kurulan örgütlenmeler aracılığıyla somutlaşmaktadır. Emeğin kolektif olarak örgütlendiğı, karar süreçlerinin ortaklaştığı ve üretimin toplumsal ihtiyaçlara göre şekillendiğı her alan, yaşamın yeniden kurulduğu bir zemin oluşturur.

AB’de Kadınlar: Görünmez Emek, 2056’ya Kadar Kapanmayacak Ücret Farkı

Oya Aan-12 Nisan 2026

Bakım emeğini bedavaya getirmek burjuva devletler açısından vazgeçilmezdir. Kapitalizmde bütün bu tüketici işler kadının sırtına yıkılmıştır. Ataerkil kapitalist sistem dayattığı politikalarla, güvencesiz çalışmayla ücretsiz bakım emeği “görevlerini” bir arada sürdürecektir, aile kurumunu ayakta tutabilecek, en aza ve en zor olana boyun eğecek, böylece ücretlerin de en alt sınıra çekilmesinin yükünü omuzlayacak bir kadın profili yaratmanın, yaratılmış olanı daha da derinleştirip pekiştirme peşindedir

Emperyalist kapitalizmin yapısal krizi sarsıntılarla sürerken binlerce yıldan bu yana ikinci cins olarak kodlanan kadınlar toplumsal cinsiyet eşitsizliğini en kabul edilmez biçimlerde yaşamakla kalmıyor, dişle tırnakla kazandıkları hakları da birer ikişer gasp ediyor.

Dünya hızla sağa kayarken Trump’ta, Modi’de, Erdoğan’da, Milei’de ve diğerlerinde vücut bulmuş haliyle bu kadın düşmanı politikalar her yerden başını gösteriyor. Çoğu insanın “daha demokratik”, “insan haklarına daha saygılı”, kadınlar cephesinden daha “özgürlükçü” olarak bildiği AB ülkelerinde de durum farklı değil.

Kadınların dünyanın her yerinde kadın olmaktan kaynaklı sorunları ortaktır. Cinsiyet eşitsizliğini -ataerkinin de desteğiyle- yeniden üreten politikalar toplumsal yaşamın her alanında olduğu gibi ev içinde ve çalışma yaşamında da kendini göstermektedir.

Özel mülkiyetin “çelik çekirdeği” aile, kadının hem bedeninin hem duygusal/fiziksel emeğinin alabildiğine sömürüldüğü bir kölelik mekanı. Rahatlıkla söyleyebiliriz ki, bu, dünyanın her yanında böyle!

Ev dışındaki üretimde yer alsın ya da almasın kadından beklenen “aile”nin bütün fertlerinin ertesi günkü iş gücünün yeniden üretimindeki rolünün biteviye tekrarlanmasıdır. Çalışan kadınlar bu işlere günde 3.5 saat, çalışan erkekler ise 45 dakika ayırıyor. Çalışmayan kadınlar ise 5 saati bezdirici bir ritimle tekrarlanan bu işe heba ediyorlar. Oxfam’ın araştırmasına göre, “Bu işlerin ücretsiz olarak üstlerine yıkıldığı kadınların tümü eğer tek bir şirket için çalışıyor olsaydı, söz konusu şirketin yıllık cirosu Apple’ın cirosunun 43 katına denk gelecekti. Bu, dünyadaki ilk 50 şirketin toplam cirosundan fazla!”

Görünmez Emek

Bakım emeğini bedavaya getirmek burjuva devletler açısından vazgeçilmezdir. Kapitalizmde bütün bu tüketici işler kadının sırtına yıkılmıştır. Ataerkil kapitalist sistem dayattığı politikalarla, güvencesiz çalışmayla ücretsiz bakım emeği “görevlerini” bir arada sürdürecekt, aile kurumunu ayakta tutabilecek, en aza ve en zor olana boyun eğecek, böylece ücretlerin de en alt sınıra çekilmesinin yükünü omuzlayacak bir kadın profili yaratmanın, yaratılmış olanı daha da derinleştirip pekiştirme peşindedir.

ILO’nun 2023 küresel tahminlerine göre dünya genelinde yaklaşık 748 milyon kişi bakım sorumlulukları nedeniyle iş gücüne katılamamaktadır. Bu grubun 708 milyonu kadın, yalnızca 40 milyonu erkektir.

Zaman kullanımı araştırmaları da benzer bir tablo çiziyor. Küresel ölçekte ücretsiz bakım ve ev içi işlerin yaklaşık yüzde 76’sı kadınlar tarafından yapılmaktadır. Bu durum kadınların ücretli istihdama katılımını ve ekonomik bağımsızlığını doğrudan etkilemektedir.

Patronların hem ucuz kadın emeğinden hem de iş gücünün yeniden üretimini masrafsız hale getirmek için kadınların sırtına yüklemekten sağladıkları faydayı, elde ettikleri kazancı kafalarda canlandırmak açısından bu veriler çarpıcıdır.

“Uygar” Avrupa Birliği ölkelerinde de kadınlar daha çok yarı zamanlı ve güvencesiz çalışıyor.

Kadın emeğini daha da görünmez kılan ise ucuz, esnek, parça başı, uzaktan ve “freelance” denilen çalışma biçimleri. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak kadınlar ev içi bakım yüklerinin baskısı ve geleneklerin zihinlere yerleştirdiği önceliklere bağlı olarak -ve seçenekleri olmadığını düşündüklerinden- güvencesiz ve esnek işlere daha kolay olur veriyorlar. Burjuvazi de bunu gayet iyi bildiğinden kadın iş gücünü çoğunlukla dolgu malzemesi olarak kullanmaya yöneliyor.

Sözgelimi AB ölkelerinde yarı zamanlı çalışmada kadınların payı (yüzde 27,8) olurken erkeklerinki (yüzde 7,7) yaklaşık dört katına ulaştı. Belirli süreli sözleşmelerde kadın oranı yüzde 11,3 olurken bu oran erkeklerde yüzde 8,9.

Avrupa Birliği ölkelerinde 2024 verileri kadın-erkek istihdam farkının yıllar içinde büyüdüğünü ortaya koyuyor. 20-64 yaş grubunda erkeklerin istihdam oranı yüzde 80,8 olurken bu oran kadınlarda yüzde 70,8’de kaldı. Böylece cinsiyete dayalı istihdam farkı 10 puan olarak ölçüldü. Bu eşitsizlikler sürdükçe kadınların erkeklerle eşdeğer işe eşit ücret almaları için bazen yıllar bazen yüzlerce yıl geçmesi gerekecek.

O kadar öyle ki İngiltere’deki Sendikalar Konfederasyonu (TUC), mevcut ilerleme hızının devam etmesi halinde cinsiyetler arasındaki maaş farkının kapanmasının 2056 yılına kadar mümkün olmayacağını açıkladı. TUC, bu maaş eşitsizliği nedeniyle ortalama bir kadın çalışanın “yılın 47 gününü fiilen ücretsiz çalışarak geçirdiğini” belirtti. Bu anlamda kadınların mücadelesi Yunan mitolojisindeki Sisypheos’un kaderini çağrıştırıyor.

Ücret ve İstihdam

Hayatın her alanına sirayet eden toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan ayrımcılık kendini ücretlerde de gösteriyor; kadınlar aynı işi yapmalarına rağmen eşdeğer pozisyonlardaki erkeklerden daha az maaş alıyor.

Bu o kadar baskın bir eğilim ki, hangi işkolunda olursa olsun kadınların eğitim seviyeleri erkeklerden daha yüksek olmasına rağmen çalışma yaşamında daha az yer bulabiliyorlar. 2022 yılında Avrupa’da kadınların yüzde 37,1’i üniversite mezunu iken bu oran erkeklerde yüzde 31,4’tü. Ancak kadınların istihdam oranı yüzde 64,9 ile erkeklerin yüzde 74,7’lik oranının gerisinde kaldı.

Bütün bunların bir sonucu olarak Avrupa genelinde kadınlar erkeklerden yüzde 12,7 daha az kazanıyor. Dünya ölçeğindeki verilere göre, Avrupa Birliği'nde kadınlar, erkekler tarafından kazanılan her 100 euro'ya karşılık ortalama 87,3 euro kazanıyor. Bu eşitsizlik, kadınların aynı gelir seviyesine ulaşabilmek için fazladan 1,5 ay çalışması gerektiği anlamına geliyor.

Toplumsal cinsiyet ücret farkının Avrupa ülkeleri arasında büyük farklılıklar gösterdiği buradan da ortaya çıkıyor. Ücret farkında Estonya yüzde 21,3 ile en yüksek orana sahipken, onu Avusturya (yüzde 18,4), İsviçre ve Çekya (her ikisi de yüzde 17,9) izliyor. Almanya'da bu fark yüzde 17,7 iken, Fransa'da yüzde 13,9 seviyesinde.

Kadınlar genellikle sağlık, eğitim, hasta ve yaşlı bakımı gibi düşük maaşlı sektörlerde yoğunlaşıyor. Bu ayrışma ücret farkının yüzde 24'ü anlamına geliyor.

Kadın Cinayetleri: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Ayrımcılığın Acı Sonuçları

Kadın erkek eşitsizliği ve kadınlara dönük ayrımcılıktan kaynaklanan kadına dönük şiddet dünyanın her yerinde olduğu gibi Avrupa ülkelerinde de hükmünü yürütmektedir. Polonya'dan Meksika'ya, Fransa'dan Arjantin'e... kadına dönük şiddet, yüzlerce yıl önceki kazanımları gasp etme hedefli adımlarla eşgüdümlü ilerliyor. Düşünün ki, 150 yıl önce kazanılmış olan sağlıklı şekilde kürtaj yaptırma hakkını bile rafa kaldırmak için atak üzerine atak sergileniyor.

Avrupa genelinde ve Almanya'da kadınların hayatlarının en az bir döneminde cinsel tacize uğradığını belirten anket oranları yüzde 45-60 arasında değişirken, bazı çalışmalarda bu oran yüzde 94'e kadar çıkmaktadır. Gündelik hayatta maruz kalınan sözlü taciz göz ardı edilse de ilgili kurumlara yapılan başvurular sorunun ciddiyetini göstermektedir. Nedeni de Almanya'da 'sözlü tacizin sadece işyerinde yasak' olmasıdır.

Kadın cinayetlerindeki tırmanış bütün AB ülkelerini kesmektedir. Rakamlar hem çok şey söyler hem de -onun sınırları içinde düşünüldüğünde- sayılara indirgenen kadınların hayatlarını görünmez kılar. AB burjuva devletleri kadınları korumaya yönelik bütçeleri keserek ve kadın haklarını ırkçı politikaları meşrulaştırmaya alet ederek onların yaşamlarını açık bir şekilde tehlikeye atıyor. Sözelimi Almanya'da 2024'te 308 kadın cinayeti işlendi. Her yerde olduğu gibi bu cinayetlerin de çoğu aile içinde işlendi.

2024'te Almanya'da 824 kadın ve kız çocuğunun kadın cinayeti girişiminin mağduru olduğu saptandı. Bu, 2024'te günde 2'den fazla kadın cinayeti girişimi olduğu anlamına geliyor.

Fransa'da 2024'te 107 kadın öldürüldü, bu kadına yönelik şiddetin yüzde 11 arttığı anlamına geliyor. Cinayetler failin ya da mağdurun evlerinde işlendi. Kadın cinayetlerinde Avusturya başı çekiyor. Sadece geçtiğimiz yıl içinde tanıdıkları bir erkek tarafından katledilen kadın sayısı 17. Bu da ortalama her üç haftada bir kadının öldürüldüğünü ortaya koyuyor.

Bir Mücadelenin Yarattığı Bellek

Nişmiye Güler-12 Nisan 2026

“Gurbetelli’yi o dönem Genel Yayın Yönetmeni yapan mücadelenin geldiği aşamaydı ve bugün kadın ajansları ve TV’leri oluşmuş ise bu da o süreçte verilen emekten bağımsız değil.”

Her çocuğa sorulan bir sorudur: “Büyüyünce ne olacaksın?” diye. Bu soruya cevabım “Gazeteci olacağım” olmuştu bir dönem. Tabii çocuk akli işte, zaman içinde bu sorunun cevabı değişmişti. O dönem gazetecilik hevesim ise her sabah evimize gelen Özgür Gündem ve Azadiya Welat gazetelerindendi. Her sabah Yılmaz Yakut (Kalo) o gazeteyi büyük bir itina ile evimize getirmeyi aksatmazdı. Okumayı da o dönem gazeteyi babama hece hece okuyarak öğrenmiştim. Okuduğumu pek anladığım söylenemezdi ama beni gazeteci olmam gerektiğine heveslendirmişti. Tabii Kalo’nun her sabah üstünde duran, asla çıkarmadığı “devrimci yeleği”nden bir gün ben de giyerim derdim. Bunun sadece gelip geçici bir heves olmadığını yıllar sonra o gazetelerin dağıtımını yaptığım zaman anladım. Sonrasında ise kendimi Özgür Basın kurumlarından olan JINHA Wan bürosu önünde buldum.

Hafıza ve Dokunuş

Yazıya bu anım ile başlamak istedim. Çünkü bu sadece bir anı değil, aynı zamanda Özgür Basın’ın kuşaktan kuşağa nasıl geldiğinin de özeti. Kürdistan’da Özgür Basın’ın neredeyse dokunmadığı hiçbir aile yok gibi. Her sabah gazeteler ne zaman gelecek, gelen dağıtımcı aç mı diye beklenirdi. O dağıtımcılar ve getirdikleri gazetelerde yazılanlar her birimize dokundu aslında. Bugün onlarca genç Özgür Basın içinde yer alıyorsa bu dokunuştan,

hafızadan azade değil. Kürt Özgür Basını bu coğrafyada yaşananları belleklere kazıdı. Bunu yaparken de klasik bir basıncılık anlayışı ile yapmadı. Sömürgeleştirilmiş halkının yaşadıklarının duyurulmasını kendisine dert edinenler buna öncülük etti.

Emsalsiz Emek

Yoğun imkânsızlıklar içinde 70'lerin sonunda çıkılan bu yolda önce ellerine kalemi aldılar ve duyurulması gerekenleri kâğıtlara tek tek yazdılar. Ardından ise o yazdıklarını büyük bir gizlilik içerisinde halka ulaştırdılar. Sonrasında ellerine bir teksir makinesi geçti. Bu, işlerini çok olmasa da küçük bir şekilde kolaylaştırdı. O teksir makinesi ile yazdıklarını çoğalttılar. 80 döneminde artık işe hâkimiyetleri gelişti ve aylık gazete periyodu ile yollarında emin adımlarla yürümeye devam ettiler. O günlere emek verenler bugün bu kadar büyüyeceklerini tahmin etmemişlerdir. Onların emeği çorbada tuz değil, çorbanın ta kendisiydi...

Temel Motto: Hakikat ve Direniş

Halkların hakikatini kendine dert edinen Özgür Basın bugünlere kolay gelmedi. İmkânsızlıkları kendine gerekçe yapmadılar. Hakikat ve direniş temel mottoları oldu. Çünkü zaten koyuldukları bu yolda imkânı kendilerinin yaratması gerektiğini çok iyi biliyorlardı. Direniş gömleğini giymeden yola çıkılmayacağını çok iyi biliyorlardı. Haber için çıktıkları bürolarına dönememe ihtimallerini bilerek çıkmışlardı o yola. Bu coğrafyada mücadeleden başka bir yaşamın mümkün olmadığını bilince çıkarmışlardı. Kimisi o bürolara geri döndü, kimisi vahşice katledildi. Ama o bürolar hiçbir zaman boş kalmadı, bırakılmadı. Her katledilenin ardından onun kamerasını, kalemini eline alan birileri oldu hep.

Zihniyet Yeniden Örölüyor

Özgür Basın kitlelere hakikati ulaştırırken aslında bir zihniyeti de yeniden yapılandırıyor, örüyordu. Feodalizm ve kapitalizmin eve kapadığı kadın profilini reddediyor, Genel Yayın Yönetmenliği koltuğuna Gurbetelli'yi oturtuyordu. Ortadoğu için milat sayılabilecek bir gelişmeye aslında imza atılıyordu. Bunu birileri yapmıyor, tam da orada emeği ile var olan kadınlar öncülük ediyordu. Gurbetelli'yi o yere getiren bir gelenek ve belleğin devamıydı. Kalemi ile bir halkın hakikatini yazmayı ve direnmeyi amaç edinenlerin yarattığı mirastı bu.

Gurbetelli...

Gurbetelli, Genel Yayın Yönetmenliği görevini bir gün birileri ismini ansın diye devralmadı kuşkusuz. O gün birileri Gurbetelli'ye "Senin adına gazetecilik ödülleri verilecek" dese

yüksek ihtimalle gülüp geçerdi. Zaten verdiği bir röportajda “Benim bu ülkede ilk genel yayın yönetmeni olmam Kürt kadın mücadelesinin bir zaferidir” sözü aslında mücadeleye bütünlüklü bakmasının sonucudur. Bugün Özgür Basın’ı ele aldığımızda bu bütünlük içinde ele almak gerekiyor. Çünkü bu mücadele bütünlük ve iç içelik biçiminde bugünlere geldi. Birbirinden ayrı ele almak mümkün değil. Arada simbiyotik bir ilişki olduğunu söylemek doğru bir tespit olabilir. Gurbetelli’yi o dönem Genel Yayın Yönetmeni yapan mücadelenin geldiği aşamaydı ve bugün kadın ajansları ve TV’leri oluşmuş ise bu da o süreçte verilen emekten bağımsız değildi.

Devralınan Miras

Özgür Kürt Kadın Basını bugün bu kadar kitleselleşti ise bunda Saime Aşkan, Emel Çelebi, Zeynep Erdem, Bedriye Taş, Gurbetelli Ersöz, Viyan Soran, Nesrin Teke, Ayfer Serçe, Deniz Fırat, Nujiyan Erhan, Nagihan Akarsel, Gülistan Tara, Cihan Bilgin ve daha nicelerinin verdiği emeğin bütünü var. Olur da bir gün yolunuz bir Özgür Kürt Kadın Basın bürosuna düşerse muhakkak bir şehit basın emekçisinin fotoğrafı ile karşı karşıya kalırsınız. Bunun nedeni devraldığın mirasın hangi emekler, bedeller ile bugünlere geldiğidir ve bu belleğin canlı tutulmasıdır. Tam da yıllar önce beni JINHA’nın kapısına götüren de bu emeğin bellekte kalmasıydı...

Bugün bu belleği taşıyanlar yönünü Özgür Basın kurumlarına veriyor. Sadece klasik bir gazetecilik yapmak gibi dertleri de yok. Çünkü kendilerinden öncekilerin de böyle dertleri olmadığını çok iyi biliyorlar. Barış içinde demokratik bir toplum olacak ise bu ancak özgür bir basının dili, duruşu ile mümkün olacağını anlatmaya çalışıyorlar, mücadelesini veriyorlar.

Kapitalist Moderniteye Karşı Kadınların Komünal Yaşamda Israrı

Başak Sarıdal-12 Nisan 2026

Kadınlar, kapitalist modernitenin hem tahakküm hem de tüketim süreçlerinde en yoğun sömürüye maruz kalan kesim olmasına rağmen, aynı zamanda bu sisteme karşı alternatif yaşam biçimlerini en somut şekilde kuran toplumun öznelileridir. Özellikle kırsal alanlarda kadınlar, kapitalizmin bireyci, rekabetçi ve tüketim odaklı yaşam biçimine karşı dayanışma, paylaşım ve kolektif üretimle şekillenen komünal bir yaşamı sürdürmektedir

Kapitalist modernite, 21. yüzyılda yalnızca ekonomik bir sömürü biçimi değil; aynı zamanda yaşamın her alanında mekânı, zamanı ve toplumsal ilişkileri yeniden dizayn etmeye çalışan bütünlükçü, militarist bir tahakküm sistemidir. Betonlaşma ve şehirleşme, bu tahakkümün en somut hâlidir. Doğal yaşam alanlarının yok edilmesi, insanın toprağından, üretimden ve kolektif bağlardan koparılması; toplumların dar, kontrollü ve tüketim odaklı alanlara sıkıştırılmasıdır. Kürdistan ve Türkiye’de bütün bunlar, “kentleşme” adı altına alınmış bir kapitalist modernite biçimidir.

Bu devletler tarafından inşa edilmiş yaşam, insanı doğasından kopardığı ölçüde kendi krizini de yeniden üretmekte ve derinleştirmektedir. Bu yaşam ile insanlarda yabancılaşma, yalnızlaşma ve anlamsızlaşma, kapitalist kent yaşamının kaçınılmaz sonuçları olarak açığa çıkmaktadır. Toplumlar bu krizi görebilmekte ve tam da bu noktada, köye ve doğaya yönelen hareket, nostaljik, romantize edilen bir geri dönüşten öte, egemen sistemin yarattığı yaşam krizine karşı gelişen ontolojik bir arayış olarak var

oluyor. Bu arayış, başka türlü bir yaşamın mümkün olduğunu, bunu da komünal örgütlenmeyle mümkün olduğunu gösteriyor.

Bu mümkünlüğü kadınlar, komünal yaşam pratiğiyle gösteriyorlar. Kadınlar, kapitalist modernitenin hem tahakküm hem de tüketim süreçlerinde en yoğun sömürüye maruz kalan kesim olmasına rağmen, aynı zamanda bu sisteme karşı alternatif yaşam biçimlerini en somut şekilde kuran toplumun özneleridir. Özellikle kırsal alanlarda kadınlar, kapitalizmin bireyci, rekabetçi ve tüketim odaklı yaşam biçimine karşı dayanışma, paylaşım ve kolektif üretimle şekillenen komünal bir yaşamı sürdürmektedir.

İnsanlık tarihinin en eski uygarlık havzalarından biri olan Mezopotamya’da bu gerçeklik daha örgütlüdür. Kadınlar burada doğayla kurdukları ilişkiyi bir egemenlik ilişkisi olarak değil; karşılıklı varoluş ve süreklilik ilişkisi olarak inşa etmektedir. Toprak, su ve iklim, üzerinde hükmedilecek nesneler değil; birlikte yaşamın kurucu unsurlarıdır. Bu nedenle üretim, kapitalist sistemde olduğu gibi sınırsız büyüme, birikim ve kâr mantığıyla değil; ihtiyaç, denge ve döngüsellik ilkeleriyle gerçekleşmektedir.

Kadınlar bu döngüde doğanın ritmini esas alır. Tarım yapan kadınlar için tohumun ekim zamanı, ürünün olgunlaşma süreci, mevsimlerin döngüsü; tüm bunlar zamanın doğayla birlikte kavranmasını sağlar. Bu bilgi yalnızca takvimsel bir bilgi değil; toplumda hafıza aktaran, deneyimle derinleşen bir yaşam bilincidir. Aynı zamanda bu bilinç, doğayı sadece tüketilip sömürülecek bir kaynak olarak değil, doğayla uyumlu ve özgürce bir yaşam alanı olarak görmektir.

Kırsal yaşamda kadınlar yalnızca üretici değil; aynı zamanda toplumsal örgütleyicidir. Köyde ortaya çıkan sorunlar karşısında bir araya gelme, tartışma ve kolektif çözüm üretme pratiği, komünal yaşamın somut ifadesidir. Bu durum, bir halkın öz gücünün ve öz savunma mekanizmalarının yalnızca bireysel değil; toplumsal düzeyde önemini gösteriyor. Kadınlar, kendi eksikliklerini birbirleriyle tamamlayarak, birlikte ekmek yaparak, birlikte hayvan besleyerek, bilgi ve emeği paylaşarak; birlikte üretmenin ve birlikte var olmanın mümkünlüğünü sürekli olarak yeniden kurmaktadır.

Ancak kapitalist modernite, bu yaşam biçimini yalnızca dönüştürmekle kalmaz; aynı zamanda sistematik bir biçimde sömürmeye çalışır. Militarizm, savaş politikaları, zorunlu göç ve ekonomik baskı mekanizmaları aracılığıyla kırsal alanlar boşaltılmakta; insanlar kentlere sürülerek sistemin yeniden tüketim döngüsüne dâhil edilmektedir. Bunun yanı sıra kimyasal tarım, endüstriyel üretim ve doğanın metalaştırılması, toprağı ve yaşamı geri

dönölmez biçimde tahrip etmektedir. Bu süreç, kadınların binbir emekle kurduğu ekolojik ve toplumsal döngüyü parçalamakta; doğayla kurulan uyumlu ilişkiyi koparmaktadır.

Dolayısıyla kadınların köy yaşamında sürdürdüğu komünal pratikler, yalnızca bir yaşam biçimi değil; kapitalist modernitenin bütünlüklü tahakkümüne karşı geliştirilen derin bir direniş hattıdır. Bu direniş, doğayla uyumlu üretimi, kolektif örgütlenmeyi ve dayanışmayı merkezine alarak alternatif bir toplumsallığın mümkün olduğunu göstermektedir.

Kırsal alanda kadınların emeğiyle kurulan bu yaşam, ne geçmişe ait bir kalıntı ne de romantize edilecek bir deneyimdir. Aksine, bu yaşam biçimi, geleceğin nasıl kurulabileceğine dair somut bir pratik inşadır. Kadınlar, komünal ruhu, üretimi ve doğayla uyumu bir araya getirerek; kapitalizmin dayattığı yaşamın karşısına somut, sürdürülebilir ve dönüştürücü bir alternatif koymaktadır. Bu nedenle kadınların köyde kurduğu yaşam, yalnızca bir varoluş biçimi değil; aynı zamanda yeni ve yeniden yaşamın inşa sürecidir.

Bariş Nereden Başlar?

Atiye Arıkan-12 Nisan 2026

“Çocuğın gördüğü düştür barış.

Ananın gördüğü düştür barış.

Ağaçlar altında söylenen sevdâ sözleridir barış.”

**Yannis Ritsos*

Düşündürdükleriyle barış, yaşamın birlikte örölmesidir. Birlikte yaşamının dilini yeniden kurabilme cesaretidir. Bu sebepten barış, henüz kurulmamış bir dünyanın ihtimalini hep taşır.

Feminist araştırmacı ve barış aktivisti Cynthia Cockburn’a göre sorun savaşın kendisi kadar onu mümkün kılan şiddet sürekliliğı ve bu sürekliliğı besleyen, ötekileştirme biçimleridir. Cockburn barışın yalnızca savaşsızlık hali olmadığını, ataerkil şiddetin ötesine geçen bir özgürleşme süreci olduğunu savunur. Dolayısıyla mücadele sadece savaşın kendine karşı değildir artık, aynı zamanda farklılaştırmanın ve ötekileştirmenin de kendisinedir.[1]

Metinlerden Hayata; Barışın Yönünü Değıştirme Israrı

Antlaşmaların, protokollerin ve diplomatik ifadelerin içine yerleştirilen bir sonuç ya da çatışmanın sona erdiği bir an olarak mı, yoksa ilişkilenenin, hafızanın ve geleceğın ortak bir dilde yeniden kurulabilmesi olarak mı göreceğiz barış?

Kadınların müdahalesiyle, barışın yalnızca imzalanan bir metin olmadığını, “yaşanan” bir süreç olduğunu söyleyebiliriz. Barış, metinlere sığmayacak kadar yaşanan; fakat tam da bu yüzden metinler tarafından sınırlandırılmak istenen bir deneyimdir aslında. Tanımlanmaya çabalanan “barış” hayatın kendisini eksiltirken; barışı yaşanılır kılan, hayatın içinde onu örenlerin ve taşıyanların bilgisiyle biçimleniyor olmasıdır. Bu tarif, ölçeğin basitçe genişlemesi olmaktan çok barışın ontolojisinin değişmesi anlamına gelir.

Cockburn; kadınlar barışı sadece talep etmez, barışı gündelik yaşamda üretir, derken bu üretimin, devletin genellikle kuramadığı bir şeyi, ilişkisel barışı mümkün kıldığını vurgular. Daha derin bir yerden tanımlayarak barışı savaşın karşıtı olmaktan çıkarır, meselenin tek başına silahların susması olamayacağını, farklılıkların düşmanlığa dönüştürülme biçimlerinin çözülmesi gerektiğine dikkat çeker. Bu hatırlatma, barışı bir son/sonuç olmaktan çıkarır ve onu, ilişkilerin yeniden kurulmasına dair açık bir süreç haline getirir. Bu sebeple kadınların müdahalesini, barışı “yaymak” değil, onu başka bir yerden başlatmak olarak açıklar.

Böylelikle asıl soru şuraya evrilir;

Devlet merkezli barış süreçleri neden yaşamın içinden gelen bu bilgiyi, neden kadınların deneyimini taşıyamaz? Bu sorunun cevabı, barışın nasıl kurulabileceğine dair bambaşka bir yerden konuşmayı gerektirir.

Barış, biz kadınlar için yukarıdan ilan edilen bir sonuç olmaktan ziyade aşağıdan kurulan bir ilişkilene biçimidir. Elbette bu sürece emek veren, bu harcı karan, taşıyan ve bu yolu açan kadınların varlığı, tek başına bir “katılım” meselesi olmaktan çok daha fazlasıdır. Bu varlık, birlikte yaşamın yeniden tahayyülünün kurucu imkânıdır, dönüştüren ve sürdüren yeni bir toplumsallık kurma potansiyeli taşır. Daha köklü bir dönüşümde ısrar eder. Bu sebeple kadınların sesi barış süreçlerine eklendiğinde temsilin genişlemesiyle beraber barışın dili de değişir. Muhakkak dil, onu kuranların deneyimleriyle şekillenir. Eğer bu deneyim dışarıda bırakılırsa, kurulan dünya da talihsizce eksik kalır. Bu eksikliği yalnızca teorik bir eksiklik olarak görmemek gerekir, zira yaşanan bu barış zamanının yeniden çatışmalara geri dönmesi çoğunlukla bu eksiklikler sebebiyledir.

Toplumsal Adaletin Varlığı Olarak Barış

Kadınların barış süreçlerine en radikal müdahalelerinden biri, adalet anlayışını dönüştürmeleri olabilir. Devlet merkezli yaklaşımlar çatışmayı sonlandırmaya odaklanırken, o çatışmaya sebep olan eşitsizlikleri, tahakküm ilişkilerini ve dışlama

biçimlerini bir şekliyle yeniden üretir. Suç, ceza ve kapanış ekseninde beliren bu yaklaşım geleceğin kurulmasına mâni olur. Oysaki barış, bir tek silahların susmasıyla mümkün olamaz. Bedenin güvende olduğu, sözün kesilmediği, yaşamın eşitlik temelinde yeniden kurulduğu bir toplumsallık olarak görünmek ister.

Johan Galtung negatif ve pozitif barış ayrımı tanımlamalarında; “negatif barış, şiddetin yokluğudur, pozitif barış ise toplumsal adaletin varlığıdır, insan toplumunun bütünleşmesidir.” der. Şiddetin yokluğunun, adaletin varlığını garanti etmeyeceğini belirtir.[2] Bu ayrım, önemli bir boşluğu görünür kılar ve kadınların müdahalesi esasen bu boşlukta belirir. Kadınların açtığı hat; ceza yerine onarımı, hukukun toplumsal ilişkiye dönüşmesini, sessizlik yerine tanıklığı önerir. Bu hatta insanların yaşadıkları tanıklıklar, edindikleri deneyimler, geçmişe dair bir anlatı kadar geleceğe dair bir norm üretimi olarak görülür.

Bu nedenle kadınların barış süreçlerine dahiliyeti, sürece sonradan eklenilen bir talep olmayıp barışın kurucu koşullarından biri olarak kabul edilmelidir. Alışlagelen haliyle kadınların savaş ve çatışma süreçlerindeki deneyimleri onları “mağdur” kategorisine hapsederken amaç, çoğunlukla kadınların ürettikleri bilgiyi ve politik özneleşme biçimlerini silikleştirme çabasıdır. Oysa resmi anlayışın mekanizmalarının sınırlarını aşan bir hakikat alanı açmak gerekir. Kadınlar, savaş ve çatışma koşullarında yaşananları teşhir eden, kaydeden, deneyimleri anlamlandıran ve aşan bir bilgi üretiminin öznesi olarak yer edinebilir. Galtung’un “barış üçgeni” yaklaşımı da bu durumu açıklığa kavuşmasına katkı sunar. Şiddetin yalnızca doğrudan biçimleriyle değil, yapısal eşitsizlikler ve kültürel kabuller aracılığıyla da sürdüğünü belirtir. Dolayısıyla barış, çatışmanın sona erdirilmesiyle beraber bu katmanların dönüştürülmesiyle mümkün hale gelir. Bu hal kadınlara savaş sonrası barış sürecinde de inşa edici bir rolü mümkün kılar. Barış ancak toplumsallaştığı ölçüde gerçeklik kazanabilir. Gündelik hayatın ilişkileri içinde kurulmadıkça kalıcılaşamaz. Bu yüzden kadınlar barışın tarafı olmaktan öte, onun öznesi olarak konumlanır ve dönüştürme çabasını ortaya koyar.

Kadının Gördüğü Düşür Barış

Kadınların bu kurucu rolünü görünür kılan önemli örneklerden biri Kolombiya barış süreci olmuştur. 2016 Barış Anlaşması sürecinde kadın örgütlerinin ısrarıyla müzakere mekanizmalarına cinsiyet perspektifi dahil edilmiş, Toplumsal Cinsiyet Alt Komisyonu kurulmuştur. Kadınların tanıklıklarının doğrudan sürece dahil edilmesi, hakikat komisyonlarının, toplumsal onarım mekanizmalarının kurulması ve yerel dayanışma

ağlarının oluşturulması sağlanmıştır. Kolombiya çözüm ve barış sürecinde kadınlar, yalnızca müzakere masalarında temsil talep etmemiş, hayata dokunarak yerel inisiyatifler ve kadın adalet mekanizmaları aracılığıyla barışın toplumsal zeminini kurma çabası sergilemişlerdir. Bu süreçlerde kadınlar, devletin tanımladığı adalet sınırlarını genişletmiş, savaşın yaşattıklarını görünür kılarak kayıpların, cinsel şiddetin, yerinden edilmenin, eşitsizliğin görünmeyen boyutlarını açığa çıkarmıştır. Kolombiya’da kadınlar toplumsal destek ağları kurarak, yerel düzeyde güven inşa etmiş, barışın gündelik hayattaki karşılığını kurmuşlardır. Köylerde, mahallelerde, karşılaşmalarda farklı gruplar arasında ilişkileri onarmış ve barışın uygulanmasını izlemiş ve zorlamışlardır. Böylece barış, yalnızca siyasi bir anlaşma olmaktan çıkarak toplumsal bir yüzleşme ve yeniden kurma sürecine dönüşebilmiştir. Bu müdahalelerle barışın yeri değiştirilmiş, barış artık bir metnin ötesinde komünal bir pratik olmuştur.[3]

Bugün benzer biçimde Kürt kadın hareketinin barış süreçlerindeki deneyimleri ve müdahaleleri de bu kurucu perspektiften ayrı düşünülemez. Kadınlar, müzakere süreçlerinde yer alan aktörler olmakla birlikte barışın toplumsal zeminini örgütleyen, hayatı dönüştüren ve birlikte yaşamı yeniden kuran özneler olarak varlar. Kadın hareketlerinin deneyimleri, farklı coğrafyalarda ortaya çıkmış olsa da ortak bir noktada buluşuyor. Kadınlar, barışı talep etmek yerine yaşamın içerisinde onu kurmaya gönüllüler. Hannah Arendt; “Eylem, insanlar arasında, herhangi bir aracıya ihtiyaç duymadan doğrudan gerçekleşen tek etkinliktir ve insanlık durumunun çoğulluk niteliğine karşılık gelir.” der.[4] Yani eylem, birlikte bir dünya kurma kapasitesidir. Kadınların barış süreçlerindeki rolü, tam da bu kapasiteyi açığa çıkarır. Bu iki vurgu birlikte düşünüldüğünde, eylem tek başına bir hareket değildir, bir başlangıçtır. Barışı bir “olay” olmaktan çıkararak bir süreklilik haline getirir.

Kadınların barış süreçlerine katkısının en somut göstergelerinden biri, bu süreçlerin kalıcılığı üzerindeki etkileri olmuştur. Birleşmiş Milletler verilerine göre, kadınların dahil olduğu barış süreçlerinde anlaşmaların en az 15 yıl sürme ihtimali %35 daha fazladır.[5] Ancak bu veri bazı çevrelerce çoğu zaman indirgenir, kadınların “uzlaşmacı” olduğu varsayımına bağlanır. Oysa bu durum, kadınların “daha uzlaşmacı” olmasından kaynaklanmaz. Tam tersine, kadınlar barışı toplumsallaştırdığı için o barış kalıcı hale gelir. Barışı olağan hayatın içine yerleştirdikleri için sürdürebilirler. Yani kadınlar, barışın kurulması kadar yaşatılmasına da müdahale ederler. Barışın ölçeğini değiştirebilir, adaletin anlamını dönüştürebilir ve onu toplumsallaştırarak sürdürülebilir kılabilirler.

Belki de başta sorduğumuz soruyu tersinden sormak; barışın hangi yerden, kimler tarafından kurulduğunu yeniden düşünmektir. Mesele, kadınların sürece “dahil edilmesi” kadar, barışın hangi epistemolojiden, hangi deneyimden ve hangi politikadan kurulduğudur. Ve belki de cevap, en başından beri oradadır: düş kurulduğu yerden başlar ve kadının gördüğü düştür barış.

Kaynakça:

[1]Cockburn, Cynthia. *Savaş, Kadınlar ve Feminist Analiz Üzerine* (İngilizce özgün eser: *From Where We Stand*, 2007).

[2]Galtung, Johan. *Barışçıl Yollarla Barış: Barış ve Çatışma, Kalkınma ve Uygarlık (Peace by Peaceful Means)*. Oslo: PRIO, 1996.

[3]Kroc Institute for International Peace Studies. *Kolombiya Barış Anlaşmasının Uygulanmasına İlişkin Raporlar (2017–2023)*.

[4]Arendt, Hannah. *İnsanlık Durumu*. Çev. Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları.

[5]UN Women. *Women’s Participation in Peace Processes: Why It Matters*. (Türkçe özetinden yararlanılmıştır).

Distopyalarda Kadın

Didem Yılmaz-12 Nisan 2026

Distopyalarda kadınlar genellikle katı bir hiyerarşiye tabidir. Bu hiyerarşi hem cinsiyet hem de ekonomik statü üzerinden kurulur. Toplumun en alt tabakasındaki kadınlar ağır işlerde çalıştırılırken, üst tabakadakiler sistemin devamlılığı için tüketime ve yüzeysel zevklere hapsedilir. Cesur Yeni Dünya'daki Betalar buna örnek oluşturur. Modern distopyalarda bile kadınların eğitimden uzaklaştırıldığı veya sosyal hayattan tamamen silindiği bir eve dönüş teması sıkça işlenir

Distopyalar genellikle toplumsal kontrolün, baskının ve adaletsizliğin uç noktaya ulaştığı kurgular içerir. Bu yüzden kadın karakterler bu anlatıların tam merkezindedir. Distopik romanların çoğunda kadınlar, otoriter rejimler için yalnızca türün devamlılığını sağlaması gereken bir araçtır. Kadın bedeni üzerindeki kontrol aynı zamanda devletin gücünü pekiştirme yöntemidir.

Distopyalarda kadın-erkek ilişkileri, genellikle bireysel arzuların ve duyguların değil, otoritenin ihtiyaçlarının bir yansımasıdır. Bu tür kurgularda aşk, sevgi ve sadakat gibi kavramlar rejime birer tehdittir. Çünkü iki insanın birbirine olan bağlılığı, devlete olan bağlılığı zayıflatabilir. Damızlık Kızın Öyküsü romanında kadın-erkek ilişkileri kurumsallaşmış ve mekanik ilişkilerdir. Yani ilişkiler üreme ve hiyerarşi üzerine kuruludur. Duygusallık ise suç veya zayıflıktır. Bu distopyada erkek sahip veya koruyucu, kadın ise araçtır; hatta bir erkeğin uzantısıdır. Cesur Yeni Dünya'da haz ve üretim odaklı ilişkilerle karşılaşırız. İlişkiler, birer tüketim nesnesi gibi hızlı ve geçicidir. Kadın ve erkek, birbirini

sadece anlık haz sağlayan biyolojik birimler olarak görür. George Orwell'ın 1984'ünde Winston ve Julia'nın ilişkisi sadece romantik değil, Parti'nin duyguları yok etme politikasına karşı da bir başkaldırıdır.

Distopyalarda kadınlar arasındaki ilişkiler de otoriter sistemin hayatta kalma stratejilerine göre şekillenir. Rejimler, dayanışma ağı oluşturmalarını engellemek için kadınların arasına rekabet, korku ve derin bir güvensizlik tohumu eker. Margaret Atwood'un Damızlık Kızın Öyküsü bu durumun en keskin örneğidir. Gilead rejimi, kadınları biyolojik ve sosyal işlevlerine göre renklerle ayırır. Rejim, Maviler ile Kırmızılar arasında doğal bir kıskançlık ve nefret ilişkisi kurar. Birinin çocuk sahibi olma yetisi, diğlerinin statüsüyle çatıştırılır. Ayrıca kadınlar birbirlerinin gardıyanı hâline getirilir: Teyzeler, genç kadınları disipline etmek ve cezalandırmakla görevlidir. Baskı, erkek eliyle değil, sistemin maşası hâline getirilmiş kadın eliyle uygulanır. Distopyalarda gözetleme ve muhbirlik sadece devletin işi değildir; her kadın potansiyel bir casustur. Christina Dalcher'ın Vox romanında, kelime sınırını aşan kadınları ihbar eden yine diğerkadınlar olabilir. Korku, dostluğun ve sırdaşlığın yerini sessiz bir şüpheye bırakır.

Margaret Atwood'un Damızlık Kızın Öyküsü kitabında kadınlar sadece biyolojik işlevlerine yani doğurganlıklarına göre sınıflandırılır ve kişiliklerinden arındırılarak birer mülk hâline getirilirler. Bu roman, kadın kimliğinin tamamen silinip yerine biyolojik bir etiketin konulmasını en sert şekilde işleyen distopyalardan biridir. Gilead rejimi, kadını bir birey olarak değil; bir devlet kaynağı olarak görür. Burada mülkleştirme ve kimliksizleştirme sürecinden bahsedebiliriz. Kitaptaki en çarpıcı detay, “damızlık kızların” kendi isimleriyle değil, hizmet ettikleri erkeklerin isimleriyle anılmasıdır. İsimsizleştirme, geçmiş, aileyi ve benliği de kaybettirmenin yoludur. Onlar artık birer insan değil, fonksiyondur. Gilead rejiminde kadınlar, rahimlerinin kapasitesine ve toplumsal işlevlerine göre renklerle ayrılır. Bu renk kodlaması, bireyin iç dünyasını tamamen yok sayarak sadece ne işe yaradığının hemen anlaşılmasını sağlar. Damızlık sınıfı kırmızı renk ile temsil edilir ve sadece doğurganlığı ifade eder. Roman karakterlerinden biri olan Offred, kendisini şöyle tanımlar: “Bizler artık boş kaplarız, sadece içimizdeki değerli yük için korunuyoruz.” Bu sınıfta kadınların kendi vücutları üzerinde hiçbir söz hakkı yoktur. Düzenli olarak doktor kontrolünden geçmeleri sağlık için değil, verimliliği kontrol etmek içindir. Eşler sınıfı mavidir; ev yönetimi ve ideolojik bağlılığı temsil ederler. Marthalar yeşil, teyzeler sınıfı ise kahverengidir. Gilead toplumunda kadınların okuma yazma öğrenmesi, kitap bulundurma veya gazete okuması kesinlikle yasaktır. Zihinsel kapasitenin budanması,

mülkleştirmenin en önemli adımıdır. Bu noktada kadının dünyası sadece mutfak, bahçe ve yatak odasıyla sınırlandırılarak entelektüel ölümü gerçekleştirilir.

Distopyalarda kadınlar genellikle katı bir hiyerarşiye tabidir. Bu hiyerarşi hem cinsiyet hem de ekonomik statü üzerinden kurulur. Toplumun en alt tabakasındaki kadınlar ağır işlerde çalıştırılırken, üst tabakadakiler sistemin devamlılığı için tüketime ve yüzeysel zevklere hapsedilir. Cesur Yeni Dünya'daki Betalar buna örnek oluşturur. Modern distopyalarda bile kadınların eğitimden uzaklaştırıldığı veya sosyal hayattan tamamen silindiği bir eve dönüş teması sıkça işlenir. Kadının evden çıkamaması ve çalışamaması, onu tamamen bir otorite figürüne (baba, koca veya devlete) bağımlı kılar. Ekonomik özgürlüğü olmayan birey, mülk statüsüne daha kolay düşer. Christina Dalcher'in Vox romanında banka hesapları da dondurulan, işlerinden kovulan kadınların pasaportları iptal edilir. Artık tek görevleri evde oturup çocuk bakmaktır. Eğitimden tamamen koparılırlar; kız çocuklarına okulda matematik veya fen yerine sadece ev yönetimi ve dikiş öğretilir. Kadınların günde sadece yüz kelime konuşmasına izin verilir ve kelime sınırını aşanlara ise elektroşok uygulanır.

Aldous Huxley'nin Cesur Yeni Dünya'sında kadınların konumu, geleneksel baskıcı distopyalardan oldukça farklıdır. Bu distopyada kadınlar şiddetle değil, haz ve tüketim yoluyla sistemin birer parçası hâline getirilirler. Annelik ve ailenin yok edildiği bu toplumun en temel sloganlarından biri "Herkes herkes içindir." şeklindedir. Kadınlar için en büyük değişim, biyolojik rollerinin tamamen ellerinden alınmış olmasıdır. Bu distopyada "anne" sözcüğü bir hakarettir. Çünkü doğum, laboratuvar ortamında "şişeleme" yöntemiyle yapılır ve anne olmak müstehcen, iğrenç bir kavram olarak görülür. Kadınlar, kısırlıklarını korumak veya olası bir hamileliği önlemek için Malthusçu kemer adı verilen bir aksesuar takarlar. Bu kemer, devletin kadın bedeni üzerindeki mutlak kontrolünün sembolüdür.

Distopik romanlarda kadın figürü hem sistemin en çok ezilen öznesi hem de düzeni sarsan en büyük tehdit unsuru olarak iki ana ekseninde işlenir. Diğer bir deyişle distopyalarda kadın sadece kurban değildir; genellikle sistemi içten içe çürüten veya yıkan o güçlü kıvılcımdır. George Orwell'in 1984 romanında Julia, rejimin cinselliği bir görev hâline getirmesine karşı çıkararak hazzı ve bireysel arzuyu bir isyana çevirir. Julia için bedenini dilediği gibi kullanmak, Büyük Birader'e atılan en büyük tokattır. Modern distopya örneği diyebileceğimiz Açlık Oyunları'nda kadın, fiziksel bir savaşçıya dönüşür.

Katniss karakteri, sadece hayatta kalmaya çalışırken halkın ilham kaynağı olur ve sembolik bir yıkımı başlatır.

Madem distopyalarda ezilen ve araçsallaştırılan kadın figürünü ele aldık, analizimizi tamamlamak için madalyonun diğer yüzüne, yani cinsiyet rollerinin tamamen yıkıldığı veya tersyüz edildiği örneklerle bakalım. Distopyaların karanlık koridorlarında kadın hep bir baskı nesnesi olarak işlenirken bazı yazarlar bu döngüyü kırmak için toplumsal cinsiyetin kendisini ortadan kaldıran veya rolleri tersine çeviren kurgular inşa etmiştir. Tam da burada, cinsiyetin sınırlarını yıkan bir alternatif olarak Ursula K. Le Guin’e değinmek doğru olur.

Ursula K. Le Guin’in Mülksüzler romanında betimlenen Anarres toplumu, hem mülkiyeti hem de kadına sahip olma fikrini çöpe atmıştır. Bu kurguda kadın ve erkek arasında hiyerarşik bir fark yoktur; kullanılan dil bile sahiplik eklerinden arındırılmıştır. Bir kadın anne olduğu için kutsanmaz veya eş olduğu için kısıtlanmaz. Yazar bu romanda, kadının üzerindeki baskının temelinde mülkiyet tutkusunun yattığını gösterir. Dolayısıyla “benim” denecek bir toprak yoksa “benim karım” denecek bir kadın da olamaz. Bunun yanında Mülksüzler’de kadının hayatta kalması bir erkeğe veya devlete bağlı değildir. Her birey yeteneğine göre topluma katkı sağlar ve ihtiyacı olan kadarını alır. Bu, kadını tarihsel bir prangadan, ekonomik bağımlılıktan tamamen kurtarır. Ursula K. Le Guin’in kurgusunda komünü de görmek mümkün. Anarres toplumunda çocuklar biyolojik ailelerinin değil, toplumun, diğer bir deyişle komünün çocuklarıdır ve kolektif bir şekilde büyütülürler. Bu da kadını ev içine hapsolmuş anne rolünden kurtararak onun toplumda farklı rollerle var olmasını sağlar. Kısacası Mülksüzler romanında yazar, kadının özgürleşmesi için sadece yasaların değişmesinin yeterli olmadığını, zihinlerdeki sahip olma güdüsünün ölmesi gerektiğini ifade eder.

Ursula Le Guin’in Karanlığın Sol Eli romanı çıtayı daha ileri taşır. Gethen gezegenindeki insanlar çift cinsiyetlidir; belirli dönemlerde kadın, belirli dönemlerde erkek olabilirler. Bu kurgu, distopyaların kadına yüklediği doğurganlık hapisanesini kökünden sarsar. Bir bireyin hem kadın hem erkek olabilmesi, toplumsal cinsiyet rollerini ve eril tahakkümü imkânsız kılar. Buradaki mesaj nettir: Cinsiyet bir kader değilse baskı da kalıcı olamaz.

İncelediğimiz tüm bu eserler, kadın üzerindeki baskının özünde “mülkiyet tutkusunun” yattığını kanıtlar. Kadın; Gilead’da devletin, Vox’ta ailenin, Cesur Yeni Dünya’da ise hazzın mülküdür. Ursula Le Guin ise bir alternatif ortaya koyar. Buna göre cinsiyetin bir pranga,

bedenin bir kaynak ve insanın bir mülk olmadığı bir dünya mümkündür. Distopik romanlar, bize bu karanlık senaryoları sunarak aslında birer uyarı levhası görevi görür. Kadınların sesinin kısıldığı her an, aslında tüm insanlığın sessizliğe gömülme anıdır. Bu yüzden distopyalarda kadının mücadelesi sadece bir cinsiyetin değil, insanın insan kalma mücadelesidir. Distopik edebiyatın sunduğu bu geniş panorama bize otoritenin önce bedeni kuşattığını, sonra dili yasakladığını ve en nihayetinde hafızayı sildiğini gösterir.

Kadın, sistemin en çok korktuğu unsur; kontrol edilemeyen bir zihin ve hiçbir mülkiyete sığmayan bir ruh hâli olduğundan distopyanın merkezindedir. Bir rejim, bireyi kontrol etmek istiyorsa işe önce kadının bedeni, dili ve ismiyle başlar. Çünkü kadının özgürleşmesi, mülkiyetin ve hiyerarşinin temelden sarsılması demektir. Cinsiyetin bir kader olmadığına inanmak ise distopyayı yıkmanın ilk adımıdır.